

A Kúria története – elnökei életpályáján keresztül

Bódiné Beliznai Kinga (szerk.): A Kúria és elnökei I.
Budapest, HVG-ORAC, 2014, 236 p. ISBN: 978-963-258-235-1
Bódiné Beliznai Kinga (szerk.): A Kúria és elnökei II.
Budapest, HVG-ORAC, 2015, 204 p. ISBN: 978-963-258-263-4
Bódiné Beliznai Kinga (szerk.): A Kúria és elnökei III.
Budapest, HVG-ORAC, 2015, 256 p. ISBN: 978-963-258-277-1
Bódiné Beliznai Kinga (szerk.): A Kúria és elnökei IV.
Budapest, HVG-ORAC, 2016, 152 p. ISBN: 978-963-258-295-5

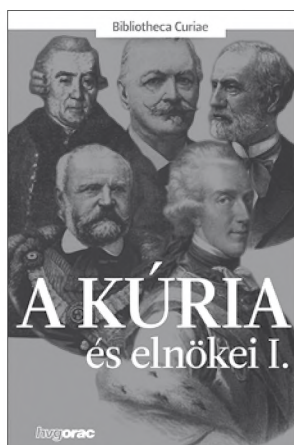
A Kúria és a Magyar Nemzeti Levéltár együttműködésével megszületett, *A Kúria és elnökei* című sorozatba tartozó tanulmánykötetek 2014 óta rendszeresen jelennek meg Bódiné Beliznai Kinga szerkesztésében. A közös kutatómunka megindítása főként Darák Péternek köszönhető, aki fontosnak tartotta a 2012-es alkotmányos változások eredményeként kibővített jogkörökkel felruházott legfelsőbb igazságszolgáltatási szerv hagyományainak, tradícióinak feltárását. Ennek első lépcsőfokaként került sor az 1723-as nagy törvénykezési reform keretében létrehozott Magyar Királyi Curia, valamint az 1949-ben Legfelsőbb Bírósággá átkeresztelt fórum elnökeinek életútját taglaló konferenciák megszervezésére, majd a jelen állapot szerint (2016. február 1.) immáron négy kötetet magában foglaló sorozat megjelenésére.

A tanulmányok szerzői között egyaránt találunk jogtörténészeket (Bódiné Beliznai Kinga, Kahler Frigyes, Zimmer Tibor), a Magyar Nemzeti Levéltár munkatársait (Gaálné Barcs Eszter, Garadnai Zoltán, Katona Klára, Kulcsár Krisztina, Mikó Zsuzsanna, Németh László, Tuza Csilla), de fontos megemlíteni Solt Pált, a Legfelsőbb Bíróság volt elnökét is, aki szintén hozzájárult egy szubjektív visszaemlékezéssel a negyedik kötet elkészültéhez. A sorozat egyes darabjai által felölelt időbeli spektrum rendkívül széles – Galánthai Fekete György országbírói kinevezésétől, tehát a 18. század közepétől kezdve egészen a rendszerváltás koráig mutatják be a szerzők a legfőbb magyar bírói fórum

történetét elnökeinek életpályáján keresztül. Az életpályát jelen esetben kiterjesztően kell értelmezni, ugyanis nemcsak a szűk értelemben vett szakmai karrier bemutatására vállalkoztak a kutatók, hanem arra is, hogy (többek között a kortársak visszaemlékezéseinek keresztül) a lehető legautentikusabban megjelenítsék azok személyiségét is. Emellett a gazdagon illusztrált írások felölelik e személyek teljes életútját, és nem csak kúriai elnökként töltött éveikre koncentrálnak. A szerzők hangsúlyt fektettek továbbá arra is, hogy egyaránt vizsgálják a Kúria és a Legfelsőbb Bíróság történelmének példaértékű, illetve elrettentő időszakait.

Kronologikus sorrendben haladva az első személy, akivel megismerkedhetünk, a Habsburg-házhoz kötődő *Albert szász-tescheni herceg*, akit Mária Terézia nevezett ki 1765-ben a nádori szék megüresedésével királyi helytartóvá, majd 1766-ban a Hétszemélyes Tábla elnökévé. Vele kapcsolatban ugyan a tanulmány szerzője, Kulcsár Krisztina is megjegyzi, hogy a sem magyarul, sem latinul nem beszélő hercegnek közvetlen befolyása a törvénykezésre nemigen lehetett, de jelentőségét mutatja, hogy az általa vezetett bizottságban készült el a magyar jogfejlődésre fontos hatást gyakorló *Plenum Tabulare*. Őt követi a már említett *Galánthai Fekete György*, aki 1773-tól kezdve egy évtizeden keresztül töltötte be az országbírói pozíciót. Munkásságának talán legfontosabb hagyatékát a nevéhez köthető értekezések, valamint tankönyvek adják. Róla Tuza Csilla tollából olvashatunk.

A kiegészítést követő időszakban kinevezett elnökök életpályáját Bódiné Beliznai Kinga dolgozta fel. Elsőként ifj. *Majláth Györgyről* olvashatunk, az Októberi Diplomát is kidolgozó, konzervatív beállítottságú államférfiről, akit Ferenc József 1860-ban ideiglenes jelleggel helytartóvá, valamint főtárnokmesterré nevezett ki. 1867 februárjában a főrendiház elnöke lett, majd egy hónappal később országbírói pozícióba emelkedett (ő volt az utolsó kúriai vezető, aki egyszerre viselte a két méltóságot). Hosszú, 1883-ig tartó elnöksége alatt született meg nemcsak a bírói függetlenséget kimondó 1869:4. tc., hanem két alkalommal is sor került a Kúria újjászervezésére. Első ízben 1869-ben, amikor a felsőbírói székre, valamint Legfelsőbb Ítélszékre osztották (Majláth az előbbi vezette). 1882-ben valósult meg az újabb reform, amikor a két osztályt egyesítették. Mindezen változások eredményeként Majláth lehetett az, aki elsőként viselte az egyesített Kúria elnökének címét. Őt követi az a Tisza Kálmán kormányában az igaz-

ságügyi tárcát vezető, majd 1878-tól a Kúria alelnökeként működő *Perczel Béla*, aki elődjéhez hasonlóan szintén haláláig töltötte be az elnöki tisztséget. A 19. századhoz köthető utolsó elnök – *Szabó Miklós* – 1888-ban tette le a hivatali esküt. Ő a bírói pályafutását megelőzően országgyűlési képviselőként, valamint Horváth Boldizsár mellett igazságügyi államtitkárként dolgozott. A hétszemélyes táblai kinevezésére ezen pozíciók elnyerésével egyidejűleg, 1867-ben sor került azzal, hogy bírói székét nem volt köteles rögvest elfoglalni. Megválasztását széles körben helyeselték, kiváló jogásznak tartották. Elismerését jelzi, hogy amikor 83 évesen le akart mondani, mind a kúriai bírák, mind a koronaügyészség tagjai elhatározták, hogy maradásra kéri.

Oberschall Adolfot 1894-ben nevezték ki kúriai tanácselnökké. Vele kapcsolatban fontos kiemelni, hogy ekkoriban vezették be a sommás perek esetén a felülvizsgálati eljárást, és az ő munkássága sokban hozzájárult ahhoz, hogy egyebek mellett a törvénytelen gyermekek tartásával, valamint a nőtartással kapcsolatos perek terén mutatkozó ingadozásokat az ítélkezési gyakorlatban felszámolják. Később a Budapesti Kir. Ítéltábla elnöke lett, majd a Kúria másodelnökeként sokat tett azért, hogy a fegyelmi ügyekben korábban meglévő „lazaság” megszűnjön. Az 1906-ban történt elnöki beiktatását követően hozzájárult a Kúria évtizedes ügyhátralékának felszámolásához. Őt követte *Günther Antal*, aki először igazságügyi államtitkár volt Wekerle Sándor kormányában, majd igazságügy-miniszterként közreműködött nemcsak a polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslat betervezésében, de az első büntetőnovella befejezésében, valamint a végrehajtási novella elkészítésében. Kinevezésekor kritikaként fogalmazták meg, hogy bírói praxisa nem volt, ám 1920-ig tartó elnöksége végigvezette a legfelsőbb bírói fórumot a világháború viharain. Utóda, *Tóry Gusztáv* 1920-ban lett a Kúria elnöke, azt megelőzően a törvényalkotás terén jeleskedett – tagja volt a Polgári Törvénykönyvet kodifikáló bizottságnak.

Az 1925-ben beiktatott *Juhász Andor* 1886-ban kezdte meg bírói pályáját. Már a Kúria bírása volt, amikor 1911-ben a Budapesti Kir. Törvényszék elnökévé nevezték ki. Elnöksége alatt lépett hatályba a Plósz Sándorhoz köthető polgári perrendtartás (Pp.), amely a közvetlenség és nyilvánosság alapelvei mentén radikálisan változtatta meg a polgári pert. Az, hogy az első világháború éve alatt vezette a törvényszéket, elősegítette, hogy a későbbiekben megfelelően tudja ellátni előbb a Budapesti Kir. Ítéltábla vezetői pozícióját, majd 1925-től 1934-ig a Kúria elnöki tisztségét. Több híres perben döntött, közülük kiemelném azt az ügyet, amelyet Molnár Ferenc indított a Vígyszínházzal szemben, kérve, hogy a rég műsorra nem tűzött darabjait az ő ismételt engedélye nélkül ne adhassák elő. Utóda, *Osvald István* a bírói kar felelősségét hangsúlyozta a nagy gazdasági válság által sújtott Magyarországon.

Zinner Tibor tollából ismerhetjük meg *Töreky Géza* (1937–1944) elnökségének korszakát, amely a diktatórikus erők elleni védekezés érájaként határozható meg (ekkor ítélték el többek között Szálasi Ferencet). Őt követően végigkísérhetjük *Szemák Jenő* karrierjét, akit 1944. november 10-én maga a „nemzetvezető” nevezett ki a Kúria élére. Továbbhaladva az idő kerekén *Kerekess István* tragikus éle-

téről is olvashatunk, aki rendkívül nehéz helyzetben vette át e hivatalt, és a kommunista hatalomátvételt követően élete még nehezebbé vált – méltóságától előbb megfosztották, majd 1954-ben elítélték, és röviddel börtönbüntetésének letöltését követően meghalt. Emellett egészen 2012. január 1-ig ő volt az utolsó kúriai elnök.

1953-ban került a Legfelsőbb Bíróság élére *Molnár Erik*. Az ő elnökségének időszaka egybeesett a fokozott büntetőjogi szigor megvalósulásával. Az 1956 utáni megtorlás, valamint az azt követő időszak *Domokos József* és *Jahner-Bakos Mihály* nevével fémjelvezhető. Előbbinek 1957 márciusában az országos bírói értekezleten elmondott beszéde jól mutatja a korabeli állapotokat: „...és ne feledjük, hogy a Magyar Népköztársaság bírái vagyunk [...], akiknek az a kötelességük, hogy a proletariátus államát erősítsék, és annak minden ellenségét [...] megsemmisítsük”. Jahner-Bakos Mihály elődjéhez hasonlóan szintén az ügyészségről került a bírói karba, és megválasztásának háttérben főként az állt, hogy „politikai szilárdságáról az ellenforradalom alatt és után is tanúbizonyságot tett”. Leváltásáról 1962-ben döntöttek a személyi kultusz ideje alatt elkövetett törvénytelen ségek következtében. Utóda az *Szalay József* lett, aki vádlóként vett részt a Nagy Imrével és társaival szemben indított koncepciós perben.

*Szakács Ödön*ről, a Legfelsőbb Bíróság polgári származású, ám magát már 1946-ban a Kommunista Párt mellett elkötelező elnökéről Garadnai Zoltán tollából olvashatunk, aki tanulmányában megjegyezte, hogy a korszak állami vezetőinek objektív értékelhetősége érdekében nélkülözhetetlen lenne a 60-as és 70-es évek történéseit kritikai szemmel feltárni. Végezetül a rendszerváltást megelőző utolsó elnök, *Szilbereky Jenő* életpályája kerül bemutatásra.

A rendszerváltást követően beállott változásokról is olvashatunk egy szubjektív beszámolót az akkori elnök, Solt Pál visszaemlékezéseinek keretében. Egyes szerzők emellett kevésbé az egyéni életpályákra koncentrálnak, kiváló korrajzot festenek, többek között Mikó Zsuzsanna tanulmánya által nyerhetünk betekintést a Legfelsőbb Bíróság 1956 utáni káderpolitikájába. Emellett Kahler Frigyes és Zinner Tibor két olyan ügyet is feltárt, amelyben a koncepciós perek áldozatai bírák voltak. Tanulmányukban végigvezetik az olvasót elsőként azon az ügyön, amelyben eljárak (és amely a későbbiekben a koncepciós per megindításának indokál szolgált), majd bemutatják az ellenük indított eljárást, végül rehabilitálásuk történetét.

Régi adóssága volt jogtörténetírásunknak, hogy feldolgozza az ország néhai főbíróinak életpályáját, és e feladatot a szerzők – akiknek ezúton is gratulálok – bravúrosan oldották meg. Az egyes tanulmányokat végigolvasva nemcsak néhány ember karrierjét és a személyükhöz köthető legfontosabb döntéseket ismerhettem meg, hanem rajtuk keresztül az egyes korszakok jogi kultúráját is. Feltétlenül ajánlom e sorozatot mindenki figyelmébe, aki szeretné megismerni a Kúria történetét. Végszóként csak annyit üzennék – idézve Darák Péter elnök úr szavait –, hogy megalapozott ítéletalkotást kívánok a 18–20. század bírósági elnökeivel kapcsolatban.

Képegy Imre

